

HISTORIE A SOUČASNOST

Zákon 61/1918 Sb. aneb Spravedlnost pro každého!

Tomáš Tyl*

ÚVOD

„My Ferdinand III. etc. K věčné a neskonalé budoucí památce oznamujeme tímto listem Naším všem. Mikuláš František Turek. též statečného a rytířského chování svého s dědici a budoucími svými se těšiti Nám, Králi a Pánu svému, též dědicům a budoucím Naším, Králům českým, tím ochotněji, lépeji a dostatečněji sloužití mohl a toho větší příčinu měl... nadepsaného M. F. Turka z Rozenthalu s dědici a budoucími obojího pohlaví... do stavu vladického starožitého, jakoby od svých prapraděda a praprabáby právě rozený vladka byl, tímto listem a Majestátem naším Císařským a Královským mocně vyzdvihovati a vyhlašovati... po věčné časy předešlý erb jeho následujícím způsobem zlepšovati a rozšiřovati ráčíme... s dědici a budoucími svými, řádně a manželsky... od něho splozenými... a budoucně po věčné časy z Šturmfeldu a Rozenthalu psal, tak a nejináče od jednoho každého jmenován a titulován byl.“¹

Jak pomíjivé jsou všechny „věčné časy“! Předkládaná práce však nemá být opožděným nářkem po dávno zaniklé monarchii, nýbrž reflexí na současné spo-

lečenské tendence s přihlédnutím k principům spravedlnosti. Nejedná se o práci „propagující šlechtictví“, ba místy naopak, ovšem je analýzou právně-historickou a zvláště filozoficko-právní, zabývající se lidskými a občanskými právy, které nám zaručuje nejen náš ústavní pořádek, nýbrž i mnohé mezinárodní smlouvy a další prameny práva. Právo je zde pojímáno jako soustava norem sloužících lidem, k obecnému blahu a společenské stabilitě – nikoliv opačně.

Je s podivem, jak problém teoreticky již dávno vyhaslý vyvolává silné emoce. I mnoho let po převratu roku 1989 jsou mnohým trnem v oku restituce majetků – obvykle jsou však mediálně sledované pouze restituce majetků tzv. „šlechtických rodů“, ačkoliv ty nejsou v restituční problematice majoritní otázkou. Když jsem poprvé publikoval názory týkající se tzv. „šlechtických řádů“ a dále oslovování v (obzvláště zahraničních) diplomatických stycích s lidmi „s modrou krví“, byl patrný názorový extremismus: na jedné straně glorifikace šlechty, na straně druhé silná nenávisť – jakoby nebylo možno nalézt střední cestu². Zvláště podnětný byl komentář, v němž bylo vysloveno: „jací Fénixové povstali z popela se mezi námi ještě dnes

* Mgr. Tomáš Tyl, autor je interním doktorandem Katedry Teorie práva, PrF MU, Brno

¹ Citace z nobilitačního privilegia uděleného Ferdinandem III. 26. března 1649 v Prešpurku Mikuláši Turkovi z Rozenthalu, s zlepšením erbu a predikátu „ze Šturmfeldu a Rozenthalu“. FIALA, M. et al.: Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy, 1. vyd., Praha 1997.

² Články publikované roku 2001 na serveru www.epravo.cz s názvy: Kam kráčíš, Evropo?, Těžká řehole diplomacie, Občan s erbem?, Valašský král – recese nebo přestupek?

vykylují?³ Vstoupili jsme do sjednocené Evropy, do sdružení států a národů, jejichž prioritou je lidská svoboda a přiznání spravedlnosti každému, kdo se cítí být zkrácen na svých právech. Vstoupili jsme do tohoto živého světa sjednocujícího se práva, bez rozdílu barvy pleti, národnosti, původu – a mimo jiné také bez diskriminace na základě sociálních rozdílů a příslušnosti k rodu. Vstoupili jsme do Evropy, kde mezi patnácti vedoucími státy nalezneme hrubým hodnocením sedm států monarchistického zřízení a osm republik. V mnoha republikách navíc nebyly buď zrušeny šlechtické tituly vůbec, nebo byly omezeny na součást jména. A připustíme-li pojmosloví „povstali Fénixové“ – proč jsou, kde se vzali, jaký je jejich cíl a pokud vyvolávají extrémní reakce u obyvatel naší republiky, jak na tento stav reaguje náš právní pořádek? A což teprve naše svědomí a již I. Kantem tak oslavený „mravní zákon v nás“, který by nás měl nabádat k potřebě spravedlnosti a zacházení s každým člověkem jako se sobě rovným. Pohledem druhé strany: Je-li západní Evropa z poloviny monarchistická, proč „Fénixové“? A proč se jejich jméno po návratu do vlasti krátí nebo naopak při výjezdu z České republiky „prodlužuje“? Slučuje se výmaz části jména (známé „von“) při vjezdu do ČR s právem přiznaným občanům svobodné Evropy? V následujícím textu se pokusíme z pohledu historického, ústavního a filozoficko-právního a to v soudobém kontextu odpovědět alespoň na základní otázky nastíněné problematiky.

CO JE TO ŠLECHTA?

Před přistoupením k samému rozboru právní úpravy je třeba vymezit základní pojmy. Otta vymezuje šlechtu jako „souhrn osob, již zrozením svým nad široké vrstvy lidu povznesených a různých předností používajících... U starých Řeků, kde již název Achajů na šlechtu ukazuje, lze již v tzv. době hérojské zcela jasně stopovat povznesené postavení šlechty nad prostým lidem... V zemích Rakouských ani po sloučení zemí koruny České a Uherské s ostatními dědičnými zeměmi rodu Rakouského nebylo žádné společné šlechty, nýbrž pouze šlechta česká, uherská atd. Šlechta jedné země nemohla tudíž činit nároků na práva veřejná, šlechtě domácí v jiném území náležející. Pouze udělení tzv. indigenátu (naturalisace) mohlo to způsobit, indigenát pak udělení příslušelo jednotlivým sněmům zemským. Od 2. pol. XVI. stol. se však stávalo častěji, že stavové různých zemí udíleli tento indigenát

takovým cizím šlechticům, kteří vstoupili do svazku příbuzenského se šlechtou domácí aneb nabyli pozemků v tuzemsku aneb konečně získali sobě ve službách státních neb dvorských zvláštní zásluhy...“⁴

S touto definicí lze i dnes na mnoha místech souhlasit. Jak vidno titul bylo možné získat několika způsoby. Výtku lze položit v oblasti dědičnosti šlechtictví. V 17. století se ustálilo rozdělení na „šlechtu vyšší a nižší“, kdy k nižší náležel šlechtic (tzv. „prostý šlechtic“, nejnižší titul) a rytíř, k vyšší poté svobodný pán (baron), hrabě, kníže a sporné je užití termínu „vévoda“ – i králové a císaři byli z „domu knížecího“, titul vévody je spíše funkcí, jakou je i král, císař, ale též markrabě, falckrabě atd. Není třeba zdůrazňovat, že docházelo k mnoha kolizím mezi rozdělením titulů českých a „západoevropských“ (neexistovaly u nás přechodné stupně jako baronet, vikomt a další, stejnětak se mezinárodními vztahy a majetkovými poměry událo mnoho kompromisů, jako například titul starohraběte pro rod Salmů nebo výjimečné tituly typu „okněžněný hrabě“ – pro Schwarzenberg, Lobkowitz aj.). Zatímco tituly šlechticů a rytířů se obvykle udělovaly jmenovitě a doživotně jednotlivým osobám, vyšší tituly byly většinou dědičné. Nemuselo být tedy nutně pravidlem, že syn rytíře byl automaticky „od kolébky“ nazýván tímto titulem, pakliže jeho otec obdržel titul ad personam, nýbrž jeho stav (resp. titul) byl potvrzen až v okamžiku, kdy se zasloužil o stát podobně jako jeho otec ap. Při ztrátě rodových majetků nebo „cti“ (zrada, odsouzení za trestný čin ap.) ztrácel často potomek šlechty též titul a stával se řadovým občanem. Titul, resp. nobilitace jakožto povýšení do šlechtického stavu byl vždy projev díků krále, jeho zástupce (a jim na roveň postaveným dalším osobám)⁵ či sněmu za projevené zásluhy o vlast, pomoc králi nebo jinak provedení činu nad ostatní vynikající. Nelze tedy šlechtu brát jako skupinu lidí „ad hoc“, nýbrž v historickém kontextu s jejich předky a dle hesla „noblesse oblige“⁶ i jako motivaci potomků k životu hodnému činům jejich předků a k překonání těchto činů prací ještě skvělejší – to je smysl hesla „noblesse oblige“.

Znakem šlechtictví lze považovat **titul, erb a predikát**. Titul označoval stupeň v hierarchii šlechty (viz výše), predikát neboli přídomek je součástí jména. Existuje několik typů predikátů, zvláště je nutné odlišit predikáty za příjmením a predikáty jako příjmení. Prvním typem může být „Jiří Melantrich z Aventýrna“ – tedy jméno (Jiří), příjmení (Melantrich) a predikát (z... – případně německé „von“, francouzské „de“ ap.) Druhým typem je jméno a příjmení ve tvaru „Jiří

³ Komentář k článku „Těžká řehole diplomacie“ připsal dne 8. 1. 2001 na server www.epravo.cz kolega Jaroslav Červenka.

⁴ OTTA, J. et al.: Ottův slovník naučný, 1. vyd. Praha 1888–1909, 27 sv., str. 663–666.

⁵ Viz zvláštní problematika udělování erbů a titulů skrze palatináty.

⁶ Noblesse oblige: „šlechtictví zavazuje. Zásada vyslovená v 18. století vychovatelem na francouzském královském dvoře vévodou de Lévis. Podle této zásady společenské postavení šlechtice zavazuje ke šlechtetnému a vznešenému způsobu chování. U převážně šlechtického řádu Maltézských rytířů je pak tato zásada manifestována službou Kristu a méně šťastným lidem, zejména pak péčí o nemocné, postižené, emigranty, exulanty, bezdomovce a vůbec o všechny potřebné“ – citace Buben, M.: Encyklopedie heraldiky, 2. vyd., Praha 1997, str. 276.

z Lobkowicz“. Zda je v tomto případě „z...“ predikátem či součástí jména, tím se zabýval již Nejvyšší správní soud v judikátu vydaném 25. 6. 1929 (Prejudikatura: Boh. A 8003/29). Jednalo se o uznání možnosti psát veřejně příjmení „z Lobkowicz“ a to myšleno tak, že se nejedná o vyznačení šlechtictví. Nejvyšší správní soud však shledal, že Ministerstvo vnitra (jako žalovaný orgán) se omezilo na tvrzení opaku („jedná se o úmysl naznačit šlechtictví“), přičemž tento spor ustrnul na mrtvém bodě a Nejvyšší správní soud se jím odmítl dále zabývat s odkazem na kvalifikaci takového stavu jako podstatnou vadu sporu (rozpačitost rozhodnutí je zřejmá na první pohled). Erbem a dalšími znaky šlechtictví se lze zabývat až po vysvětlení geneze zákona 61/1918 Sbírky.

ZÁKON 61/1918 SBÍRKY A JEHO NÁSLEDNÍCI

V úvodu jsem se záměrně dopustil nepřesnosti, neboť jsem uvedl „...glorifikace šlechty“. Šlechta není. De iure zanikl (resp. měl zaniknout) osobní stav nazvaný „šlechtictví“ dne 10. prosince 1918 a to zákonem „jímž zrušují se šlechtictví, řády a tituly“ pod číslem 61/1918 Sbírky zákonů⁷. Lze tedy hovořit maximálně o „potomcích šlechty“. Zákon však nestanovil žádnou sankci, pouze obecné dispozice pro budoucí úpravu. V této fázi se potomkové šlechty prakticky nijak nebránili a to z mnoha důvodů. Již před rokem 1918 byl stav šlechty neutěšený a v hrubých rysech vypadal takto: Šlechta se rozdělila na rodovou a „novošlechtu“. Rodová šlechta měla staleté kořeny, žila poměrně uzavřeně (podobně jako „stav duchovenský“). Přibližně od roku 1860 vzniká „novošlechta“, kdy se po bok starých rodů chtějí zařadit především průmyslníci, ale i politikové a osoby, jejichž zásluhy nejsou podloženy hrdinnými činy, nýbrž rakouskouherskou měnou⁸. Sám titul byl pak natolik devalvován udílením velkého počtu občanů, že pomalu pozbyval skutečné vážnosti.

Zákon 61/1918 Sb. je však prvním z řady – zatím „nesmělý“, velmi stručný a bez sankce bezzubý. Můžeme v něm však shledat již první rozpor. Bohuslav Balbín totiž „šlechtictví“ definoval jako vlastnost

a to v souladu s výše uvedenou zásadou noblesse oblige (jako závazek nejlepších vůči ostatním, tedy ne jako právo, nýbrž jako povinnost) – a v republice kde již nadále neměla hrát šlechta pražádnou roli tento zákon jistě nikoho příliš nepoděsil. Bylo pochopitelné, že prezident nebude provádět nobilitace. Díkce „práva vyplývající ze šlechtictví“ byla na svoji dobu zjevně mlhavá. Právo na erb měli i „nešlechticové“ (měštané) a o rušení predikátu zákon výslovně nehovořil. Byla to samozřejmost rovná faktu, že dnes se naše jména skládají z části označené jako jméno a druhé jako příjmení. Drtivá většina šlechty tedy přijala nový zákon jako výkřik mladé republiky a většina z nich (motivována nulovou zákonnou sankcí) nadále používala i titul, ačkoliv jde dovést, že právě o zrušení titulu v této první fázi šlo⁹. Od 19. století byla vazba občanů na šlechtu v jejich okolí zcela minimální, nevykonávali ze svého titulu již ani moc soudní, ani výkonnou, občané nebyli vázání žádnými robotami ani dárkami. Šlechta tedy z těchto důvodů spíše uvítala uzavření dalšího přílivu „novošlechty“ a omezení zákonem 61/1918 považovala za nikterak významný přechod z jurisdikce císařské pod pravomoc nové republiky.

Jinak tomu již bylo po zveřejnění zákona 243/1920 Sb. ze dne 10. dubna 1920, „kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádů a titulů“¹⁰. Významný je paragraf 6 citovaného zákona, neboť ten stanovuje sankce a vymezuje právě ty zákazy, který se v zákoně 61/1918 zdály ještě jako pouhý pokus odříznout novou republiku od historie monarchistického zřízení.

PRÁVNÍ CHAOS

Zákon 61/1918 byl novelizován nejprve zákonem 243/1920 Sbírky, o němž bude řeč níže, protože má zásadní interpretační význam. Nicméně i tento zákon byl záhy v podstatných částech změněn a pro naši problematiku tím pozbyl právních účinků (vyjma pomocných – výkladových). Zásadní změny v 243/1920 učinil zákon 268/1936, který zvýšil sankce na 20 000 Kč nebo dva měsíce vězení, ovšem současně zrušil §§ 4 až 6 zákona předešlého a nahradil je vlastním § 7, který užívá

⁷ 61/1918 Sb. „Zákon ze dne 10. prosince 1918, jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly“, § 1 stanovuje: „Šlechtictví a řády, jakož i veškerá z nich plynoucí práva se zrušují, rovněž tak tituly, pokud byly udělovány jako pouhá vyznamenání.“ etc.

⁸ Nalézáme tak nobilitované rody Ringhofferů, Škodů, Kleinů a vedle rytíře Purkyně můžeme shledat, že i F. L. Rieger byl nobilitován, bratr Josefa Jungmanna Antonín je také rytíř, jakož i desítky, ba stovky občanů Rakouska-Uherska, zdaleka nejen jazyka (rozuměj národnosti) německého.

⁹ Podle nové ústavy Československé bylo jasné, že šlechta již nadále nebude zasedat v parlamentu, ledaže by tam byla zvolena. Staré způsoby, kdy šlechtická hierarchie stanovovala kolik koní může táhnout baronský a kolik hraběcí kočár byla dávno zapomenuta, o rušení těchto a podobných práv tedy nemohlo být ani řeči.

¹⁰ 243/1920 Sb. zákon ze dne 10. dubna 1920, kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádů a titulů: „§ 6 Přestupku se dopouští a vězením, na Slovensku uzamčením, od 24 hodin do 14 dnů, nebo trestem peněžitým od 50 do 15 000 Kč buď potrestán: 1. kdo úmyslně a veřejně užívá šlechtických titulů, erbů, řádů, vyznamenání, jež byly zákonem zrušeny, nebo kdo takovým, způsobem hledí naznačiti své bývalé šlechtictví; 2. kdo si osobuje čestný odznak nebo vyznamenání, nejsou k tomu oprávněni; 3. kdo v tisku někomu dává zákonem zrušený titul šlechtický.“

jíž výrazně přesnějších termínů, nežli prvotní „zrušení šlechtictví“, ale interpretačně není významnější, nežli jemu předešlý¹¹.

Chaos v právní kontinuitě problému způsobil zákon 220/1939, doba válečná a poválečná. Protektorátní zákon 220/1939 Sbírkou účinný od 6. 10. 1939 přislíbil ve svém článku I, odstavec 2: „Právní úprava šlechtictví bude provedena zvláště.“ – nikdy se tak nestalo. Důvodů mohlo být více, mimo jiné i ten, že potomkové šlechty žijící na území ČSR v mnoha případech manifestovali již před okupací státu loajalitu s českým národem a odpor k nacismu. Důkazem jsou dvě Prohlášení české a moravské šlechty, první z roku 1938 a druhé čteně signované prohlášení z roku 1939¹². Protektorátní zákon byl po válce kompletně zrušen vyhláškou ministra vnitra 30/1945 Sb¹³. Právní stav se tak měl navrátit k zákonu 268/1936, nicméně stalo se tak jen na velmi krátkou dobu. Přispěchal zákon 247/1949, který jej prohlásil celý za zrušený. A o šlechtictví již nehovořil, neboť to byl zákon „lidový“, podepsaný tehdejší elitou v čele s prezidentem Gottwaldem. Již nebylo ani pomýšlení na tituly, erby a predikáty, předpokládalo se, že je toto ustanovení „na věčné časy“¹⁴. Ty se ohledně zákona o vyznamenáních, rádech a titulech zatetelily ještě několikrát, namátkou uvedme novelu 62/1962 Sbírkou¹⁵. Tečku za „zlatou hvězdou hrdiny ČSSR“ udělal zákon 404/1990, který zrušil socialistické vyznamenávání a zákon 157/1994 Sb. zavedl naopak nová vyznamenání pro Českou republiku. O šlechtictví se taktně mlčí.

Jaký je tedy stav po tomto rozboru? Šlechtictví bylo zrušeno, sankce za porušení víceméně deklaratorního prohlášení zákona 61/1918 neexistují. „Bývalí šlechtici nesmějí užívatí svého rodného jména s přídomkem nebo dodatkem vyznačujícím šlechtictví.“ – je tento stav v souladu s mezinárodně a ústavně zaručeným „právem na jméno“?

ROZBOR SOUVISLOSTÍ § 6 ZÁKONA 243/1920 SBÍRKY

Daleký dopad má sankční ustanovení § 6 odstavec 1: „kdo úmyslně a veřejně užívá šlechtických titulů, erbů, řádů, vyznamenání, jež byly zákonem zrušeny, nebo kdo takovým způsobem hledí naznačiti své bývalé šlechtictví“ a odstavec 3: „kdo v tisku někomu dává zákonem zrušený titul šlechtický.“ Ačkoliv následnou novelou pod číslem 268/1936 Sbírkou byly paragrafy 4 až 6 zrušeny, poskytuje nám toto zrušené znění interpretační podklad k dikci zákona 61/1918 ve smyslu definice „práva vyplývající ze šlechtictví“.

Výška sankce byla sice zjevně rozporuplná¹⁶, avšak nebyla pro společenský život podstatná. Největší záslah padl na oblast heraldiky, tedy na erby a v pohledu dnešní doby při vstupu do sjednocené Evropy na ústavní práva a svobody. Erb se skládá z několika částí, přičemž pro posouzení, zda se jedná o občanský znak či šlechtický erb je podstatná přilbice a její nejbližší atributy, tedy korunky a monile. Přilbice rozlišujeme v zásadě dvojí: Turnajské a kolčí. Turnajské přilbice mají hledí opatřené mřížkou, která může být i zlatá – takový helm je běžně považován za znak šlechtictví¹⁷, vyšší šlechta užívá zlatou mřížku¹⁸. Turnajská (či turnajová) přilbice má často na hrdle zavěšený zlatý přivesek, tzv. monile – další znak šlechtictví. Naopak kolčí přilbice je prostší, její hledí je rovné, bez mřížek, je znázorňována obvykle v barvách šedé oceli. Kolčí přilbice může být užívána i v tzv. občanské heraldice, ovšem právě se jmenovanými výjimkami: přilbice by měla být kolčí, bez korunky a podobných honosných kusů (za honosné kusy se považují například rády, štítonoši, prapory, trofeje, hesla, stany, pláště a jiné)¹⁹.

¹¹ 268/1936 Sbírkou, citace § 7: „(1) Přestupku se dopouští, pokud nejde o čin soudně trestný: 1. kdo úmyslně a veřejně hledí naznačiti své zákonem zrušené šlechtictví, zejména kdo úmyslně a veřejně za tím účelem užívá zákonem zrušených šlechtických titulů a erbů, jakož i kdo v tisku dává někomu zákonem zrušený titul šlechtický, 2. kdo úmyslně a veřejně užívá zákonem zrušených řádů, odznaků a titulů, 3. kdo si osobuje šlechtictví, československý nebo cizozemský řád. (2) Přestupky tohoto zákona, jakož i nařízení, příkazů a zákazů podle něho vydaných trestají okresní (státní policejní) úřady pokutou do 20 000 Kč nebo vězením do dvou měsíců. Pro případ nedobytnosti pokuty jest uložiti podle míry zavinění náhradní trest vězení do dvou měsíců. (3) Pokud byly přestupky spáchány československými státními občany, jsou trestné i tehdy, byly-li spáchány v cizině.“

¹² Dnes uloženo v archivu kanceláře prezidenta republiky, viz k tomu archiv článků na www.epravo.cz, TYL, T.: Nebuďme hloupí aneb o heraldickém právu u nás – VII. část.

¹³ 30/1945 Sb. ze dne 27. července 1945 „o platnosti ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku“.

¹⁴ Podobně „na věčné časy“ jako v úvodu citovaný diplom Ferdinanda III.

¹⁵ Citace ze zákona 62/1962 Sb: „Vyznamenání jsou výrazem uznání a vděčnosti československého pracujícího lidu za zásluhu o vítězství socialismu a o budování vyspělé socialistické společnosti, o rozvoj přátelství a spolupráce a o upevnění mírového soužití národů, za zásluhu o obranu vlasti, za obětavou práci a za vynikající výkony na poli hospodářské a kulturní výstavby a rozvoje vědy a techniky anebo za příkladnou obětavost v občanském životě...“

¹⁶ Od 50 do 15000 Kč, později 20 000 Kč.

¹⁷ Zde se dovolávám „zvykového práva“, které je přiblíženo různými publikacemi zabývajícími se heraldikou.

¹⁸ Výjimečně dokonce posázenou perlami.

¹⁹ „...například americký generál a pozdější prezident USA Dwight David Eisenhower si po 2. světové válce musel nechat dokonce znak vytvořit, protože ho nezbytně potřeboval k tomu, aby se mohl stát členem některých evropských rytířských řádů.“, cit. BUBEN, M.: Encyklopedie heraldiky, 2. vyd., Praha 1997, str. 280–281.

Korunky označují stupeň v šlechtické hierarchii²⁰. Západní Evropa zná i tvary korun, které se u nás vůbec nevyskytly – např. astrální koruna (zásluhy o vzdušnou dopravu), dále námořní koruna (ve Velké Británii často u významných námořních důstojníků), specialitou je vavříňový věnec, který označuje osobu „Poeta laureatus“²¹ (jejím držitelem byl například Friedrich von Schiller)¹¹. U nás mírně opomíjenou, avšak velmi zajímavou součástí celosvětové heraldiky jsou církevní znaky katolických i protestantských hodnostářů, kdy i naši biskupové a arcibiskupové mají své znaky – a rovněž dle hierarchie určované barvou klobouku (místo přilbice) a počtem střapců nahrazujících točenič²².

Kolčí přilba má namísto korunky pouhou čelenku nebo takzvanou „točenič“ (přikryvadla štítu v podobě „závoju“ spletená nad přilbicí). Počet přilbic by u občanské heraldiky neměl být vyšší než jedna, zatímco šlechticové užívají práv daných jim panovníkem nebo obecného stupňování²³.

Tyto rozdíly bylo nutné uvést s ohledem na právní úpravu a reálný život. Právní úpravou je myšlen současný stav zákona 61/1918 Sb. s faktem, že šlechtictví je zrušeno – tuto tezi je nutno vykládat v souvislostech právě již zrušených částí zákona 243/1920 Sb. (§ 6) nebo 268/1936 Sb. (§ 7), které nám poskytují interpretaci ve smyslu, že zrušenými právy vyplývajícími ze šlechtictví se myslí „...kdo úmyslně a veřejně užívá šlechtických titulů, erbů, řádů nebo kdo takovým způsobem hledí naznačiti své bývalé šlechtictví“. Reálný život v tomto případě zastupují různé spolky a řády.

V prvé řadě jsou zde spolky sdružující zájemce o heraldiku, genealogii a další pomocné vědy historické. V čele těchto spolků v České republice nepochybně stojí Česká genealogická společnost (dále jen ČGHS) se sídlem v Praze. ČGHS od roku 2001 pro-

vádí tzv. registraci osobních znaků (či erbů – nejednotná terminologie uvnitř spolku). Svým členům²⁴ nabízí možnost nechat si ČGHS „uznat“ a zaregistrovat erb za administrační poplatek 500 Kč. Je to pokus vytvořit jakousi národní databázi osobních znaků a erbů²⁵. ČGHS slibuje takto zaregistrovaným erbům a osobním znakům přiměřenou právní ochranu z její strany v případě zásahu do pokojného stavu, rozuměj pokud by někdo jiný počal užívat totožný znak ap. je ČGHS dle svých slov připravena podpořit v případném soudním sporu držitele jí zaregistrovaného znaku²⁶. Otázkou zůstává aplikace těchto ušlechtilých zásad se zákonnou dikcí o zrušení šlechtictví ve smyslu úmyslného a veřejného užití erbů, kterým se chce naznačit bývalé šlechtictví. ČGHS totiž svoji databázi erbů umístila na Internet spolu se jmény držitelů, s čímž jsou držitelé srozuměni (tedy o úmyslu a veřejném užití není pochyb). Prozatím ČGHS zaregistrovala jen několik erbů a žádný se nedožadoval šlechtické korunky či podobných „znaků šlechtictví“, nicméně při dotazu jsem byl ujistěn, že pakliže někdo prokáže šlechtické předky a požádá o registraci erbů ve šlechtické formě, bude mu vyhověno²⁷.

Druhým (nikoliv nepodobným) příkladem může být Zemská stavovská rodová unie (dále jen ZSRU), jejímž oficiálním sídlem se nedávno stal zámek Svijany. ZSRU je zájmová organizace sdružující občany se zájmy o historii, ale i čistě o své předky a podobně. Jednou z hlavních podmínek pro vstup je doložený „vývod ze šestnácti předků“, rozuměj vypracovaný rodokmen, v němž jsou uvedeny nejméně čtyři generace předků, tedy ve čtvrté generaci šestnáct předků. Právě takto se v dobách monarchie dokládala „urozenost“, měl-li kdo čtyři generace urozených (!) předků, měl automaticky právo na titul. Zde se sice nejedná o urozené předky, princip je však podobný. ZSRU si zakládá na cti svých členů, proto každý nový člen skládá čestnou přísahu –

²⁰ Základem je helmovní korunka, která symbolizuje šlechtictví jako takové (má 3 viditelné perly). Nejnižší stupeň stavu tzv. netitulovaný šlechtic nebo o něco výše rytíř může vyměnit helmovní korunkou za korunkou s pěti perlami. Následuje baron (rozuměj „svobodný pán“) se sedmi a hrabě s devíti perlami na koruně. Knížata užívají speciálně klenuté koruny, kde není nutně počet perel stanoven (nejedná se již o korunu zakončenou „perlami na špici“, nýbrž o perlami posázené klenuté koruny – v zahraniční literatuře se již nehovoří o knížecí koruně, častěji o „čapce“ – z německého Fürstenhut).

²¹ Jejím držitelem byl například Friedrich von Schiller, v češtině se pro držitele této koruny užívá označení „král básníků“.

²² Viz VOLBORTH, C. A.: Heraldika – úvod do světa erbů, 2. vyd., Stuttgart – Zürich 1989–1992, str. 95–98, obecně viz BUBEN, M.: Encyklopedie heraldiky, 2. vyd., Praha 1997 – pod hesly Církevní heraldika, Kněz, Tiára aj.

²³ Rytíř 2, svobodný pán 3, hrabě a vyšší více než 3, Viz lit. 1, str. 350: „V praxi však nebyla tato zásada dodržována. například Aichelburgové dostali při povýšení do hraběcího stavu. přileb dokonce sedm“.

²⁴ Členství je vázáno čistě na podepsání přihlášky a poplatek ve výši do 250 Kč, bez dalších podmínek jako je státní občanství, apod.

²⁵ Rozdíl mezi osobním znakem a erbem je spatřován autorem v tom, že osobní znak může mít i nešlechtic a to za splnění podmínek heraldiky – občanské heraldiky, tedy bez hodnostních korunek a honosných kusů, zatímco slovo „erb“ se zdá býti vyhrazeno pro znaky šlechtické, městské, církevní a další.

²⁶ Snad dle nejisté víry v ochranu dle autorské zákona a dle občanského zákona, podobně jako obranu ochranné známky, dobré pověsti nebo jména atd.

²⁷ Tento příklad lze „učebnicově“ použít jako varovný, neboť tak konkludentně vyplývá, že přední genealogická a heraldická společnost bude v případě jakéhokoliv sporu týkajícího se v její databázi zaregistrovaného šlechtického erbů tento znak hájit a to dle výše uvedeného rozboru proti zákonu 61/1918 Sb. který je stále platný.

následně však jako člen ZSRU obdrží od této společnosti predikát²⁸. Po určité časové odmlce, kdy občan je prostým členem s predikátem v ZSRU může požádat o udělení erbu. Tento je mu na žádost po posouzení udělen – dle vlastního návrhu, podobně jako v ČGH-Sp, ačkoliv správní poplatek „za vykreslení“ je výrazně vyšší²⁹. Pokud člen ZSRU prokáže šlechtické předky, má právo na erb s výše uvedenými šlechtickými atributy, jako je turnajská přilbice s korunkou a monile, případně více přilbic apod. Takto udělené erby ZSRU eviduje v databázi, kterou lze za jistých předpokladů pokládat za soukromou, neboť je publikována ve formě „erbovníků“, knih určených především pro členy ZSRU. Ovšem v tiráži erbovníku³⁰ nalezneme informaci, že tuto publikaci vydala „Zemská stavovská rada ZSRU se sídlem v Praze jako účelovou publikaci zejména k informaci členů ZSRU, případně veřejnosti“. O konečném rozhodnutí, že i v tomto případě se jedná o úmyslné a veřejné naznačování šlechtictví nemůže být pochyb. Kromě titulu splňuje ZSRU veškeré výše uvedené požadavky na „naznačení šlechtictví“ a to především udělením predikátu svým členům ve spojení s erby, často šlechtického původu.

Slovenská republika se problematikou heraldiky a práva v této oblasti zabývá zjevně výrazněji, neboť byl zřízen oficiální „Slovenský heraldický register“³¹ který podle dostupných informací zkoumá i oprávněnost nároků na případné prvky naznačující erbem šlechtictví.

RYTÍŘSKÉ ŘÁDY

Fakt, že čas a „pomíjivé zákony“ nehrají pro rytířské řády příliš velkou roli jasně manifestovali především členové Českého velkopřevorství Suverenního řádu Maltézských rytířů se sídlem v Praze roku 1999 při oslavách 900 let existence jejich řádu. Právě Maltézští rytíři jsou typickým příkladem rytířského řádu – již jen fakt, že jde o řád „rytířský“ snad ani netřeba doplňovat konstatováním, že se jedná o veřejné naznačování zrušeného šlechtictví. Ovšem narozdíl od jiných řádů podobného typu³² je Maltézský řád vysoce výběrovou organizací, jejichž členy v hodnostních tří-

dách rytířů profesních, obedičních a devočních jsou výhradně potomkové šlechty. Tím se řád pochopitelně ani netají a v seznamu členů z roku 1998 uvádí příslušníky řádu i se šlechtickými tituly³³. Za problematičtější považují vliv a obecné uznání této formy existence členství v řádu, který je zjevně v rozporu s platným zákonem 61/1918 Sb. Tato forma řádu byla konkludentně uznána nařízením vlády 463/2001 Sb., které je nazváno „o jednostranném zrušení vízové povinnosti ve vztahu k Monackému knížectví, San Marinské republice, Svatému Stolci a Svrchovanému řádu Maltézských rytířů“. Je s podivem, že jsou zde narovinu stavěni příslušníci Svatého Stolce (vyslanci Vatikánu) a členové Maltézských rytířů! Maltézští rytíři – nikoliv občané republiky Malta! – tím získali supranacionální občanství sui generis. Ostatně, celý proces dovršuje sama dikce nařízení vlády (pozoruhodně nikoliv zákona!) v § 1 odstavci 3 této právní úpravy³⁴. Takovými držiteli diplomatických pasů nejsou samozřejmě jen cizozemci, nýbrž i naši občané, kteří naopak reprezentují Maltézské rytíře v zahraničí (a potažmo i „doma“ – v České republice).

Tzv. „rytířských řádů“ je však v České republice mnoho a jejich mnohé kvality nelze zpochybňovat (práce na úrovni charity, mnohé dary ap.). Vedle Maltézských rytířů (neboli Johantů) působí Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou, Němečtí rytíři a z „tradičních“ lze připomenout ještě rytířský řád Lazaritů zabývající se výhradně zdravotnictvím a charitou (členy se stávají především lékaři)³⁵.

Z rytířských řádů, které vznikly po roce 1989 jmenujme především stabilizovaný Rytířský řád Sv. Václava, který se nejvíce z novodobých řádů zabývá charitou a je alespoň na tomto poli rovným partnerem „tradičních řádů“. Z dalších jmenujme Rytířský řád Sv. Konstantina (Ordo Sancti Constantini, na Slovensku partnerský Ordo Sancti Constantini Magni), Rytířský řád Sv. Vojtěcha a jako jeden z nejmladších Řád Blanických rytířů a mnoho dalších, registrovaných jako občanská sdružení, ale i jako mezinárodní nevládní organizace se sídlem na území České republiky.

Jako poloveřejný dokument jsem pro účel této práce získal stanovy jednoho z řádů, jejichž přesnější označení je uvedeno ve zvláštní části seznamu pou-

²⁸ Takto udělený predikát nemá žádnou právní závaznost a je čistě výrazem „šlechtného resp. šlechtického ducha“ příslušníka ZSRU.

²⁹ Řádově v tisících korun.

³⁰ Citace POTŮČEK, P.: Erbovník 1993–1997 (Zemské heraldické desky, svazek I), účelová publikace ZSRU se sídlem v Praze (nyní zámeček Svijany), 1. vyd., Praha 2000.

³¹ Pod patronátem jak státu, tak i Matice Slovenskej a dalších.

³² „Rytířských“ jako řádů světských v protikladu k řádům církevním.

³³ Veřejnosti známý RNDr. Michal princ Lobkowicz, Radslav hrabě Kinský, Karel kníže Schwarzenberg a desítky dalších.

³⁴ Citace z nařízení vlády 463/2001 Sb.: „Držitelé platných diplomatických pasů Svrchovaného řádu Maltézských rytířů, kteří cestují na území České republiky jako členové diplomatické mise k nástupu své funkce, mohou přicestovat a pobývat na území České republiky po dobu svého služebního přidělení bez víz. Stejná pravidla platí pro rodinné příslušníky, kteří žijí s osobami uvedenými v předchozí větě ve společné domácnosti, pokud jsou rovněž držitelé platných diplomatických pasů Svrchovaného řádu Maltézských rytířů.“

³⁵ SKŘIVÁNEK, F.: Rytířské řády, In: Heraldika a genealogie, roč. 34, 2001, č. 1, str. 262–263.

žitě literatury pod číslem 33. Hlava II, článek 2., písmeno l) těchto stanov uvádí jako úkol Řádu X³⁶ mimo jiné následující „...udržování a rozvíjení šlechtické hierarchie v návaznosti na historické skutečnosti s cílem rozdělení a vytvoření databáze příslušníků šlechty a jejich potomků v základních skupinách A–C podle hodnoty ocenění (A – panovnické rody a jejich příslušníci, B – vyšší šlechta a její příslušníci, C – nižší šlechta a její příslušníci)...“, přičemž tento záměr specifikuje hlava VIII. uvedeného dokumentu: „...Členům rytířských řádů, které uzavřely s Řádem X smlouvu o spolupráci ve smyslu hlavy I... stanov mohou být uděleny tituly 'Řád X' skupiny C a to výhradně velmistrem nebo nejvyšším kancléřem spolupracujícího řádu“. V praxi to znamená, že Ministerstvo vnitra takto odsouhlasilo udílení šlechtických titulů³⁷, ale navíc tímto rozhodnutím ministerstvo „posvětilo“ udílení šlechtických titulů – právo nobilitace (jmenovitě „šlechtic“ a „rytíř“, což je jak výše uvedeno nižší šlechta, tedy „skupina C“) též členům jiných řádů, které jsou s Řádem X ve smluvním vztahu spolupráce.

O „NAZNAČOVÁNÍ ŠLECHTICTVÍ“

Domnívám se, že z výše uvedeného je již značně patrné, co je „šlechtictví“ ve vnějších znacích, které byly a jsou zakázány. Titul, šlechtický erb, predikát, právo nobilitace a forma jména, resp. příjmení. K „naznačení šlechtictví“ judikoval Nejvyšší správní soud po roce 1920 ne jednou, za poněkud kuriózní (ovšem skvěle demonstrativní) považují judikát z 23.1.1935 uvedený ve sbírce judikátů jako Boh. A11692/35 „Přestupek je i naznačování svého šlechtictví“³⁸. Tento judikát si zaslouží alespoň částečnou citaci: „sťažovateľ ... dňa 22. mája 1930 predviedol k odvodnej komisii svoje kone do H., ktoré úmyselne opatril na ľavom boku znakom v podobe šľachtickej korunky, čím hľadel naznačiť svoje bývalé šľachtictvo – a bol sťažovateľ na základe § 6 odst. 1 a 2 cit. zákona odsúdený k peňažitej pokute 1.000 Kč. V dôvodoch napadnutého rozhodnutia bolo uvedené: Sťažovateľ nepoprel, že svoje kone úmyselne opatril znakom, ktorý má podobu kruhu, z ktorého vybieha päť papršlekov končiacich napodobením perly a uprostred kruhu sa nachodí písmeno D.“³⁹ – soud judikoval, že právě toto lze považovat za naznačení.

³⁶ Pro označení tohoto subjektu jsem zvolil anonymní název „Řád X“, není totiž mým úmyslem tomuto subjektu uškodit, nýbrž jen upozornit na neutěšený právní stav.

³⁷ – řádem, v jehož čele nestojí osoba k tomu povoláná ani historickým právem, jak je tomu například v Polsku, kde kardinál Jozef Glemp je v podstatě ve funkci „interrex“ – místokrál a to nejen z důvodu svého kardinálského postu, nýbrž i z titulu velmistra Řádu Božího hrobu, kteréžto právo lze označit za tradičně historické.

³⁸ Anotace viz ASPI – zvláštní část použité literatury ASPI Publishing, s. r. o., Automatizovaný systém právních informací.

³⁹ Judikát dále pokračuje: „Je všeobecně známo, že za starého režimu, kedy bolo šľachtictvo dovolené, užívalo sa k označeniu rôznych stupňov šľachtictva znaku korunky v podobe rôznych krúžkov alebo polkrúžkov, z ktorých vybiehaly papršleky v počtu rôznom dľa stupňa šľachtictva (päť, sedem atď.), ktoré končily napodobením perly. Takými znakmi bývalá šľachta opatrovala svoj movitý majetok všade, kde nemohlo byť užité celého erbu. Jestliže tedy sťažovateľ upotrebil k označeniu svojich koní takéhoto znaku, učinil to práve tak, jako to bolo skoršie zvykom...“

⁴⁰ Zdálo se být již tehdy nesmyslné používat např. „von Purkinie“ a počestně „z Purkyňů“ pro rytíře Purkyně, ustálil se tedy zvyk říkat „rytíř Purkyně“ nebo „urozený pán pan Purkyně“.

Jistou dělicí čarou je zde „veřejnost“ tohoto naznačení. Dle judikátu z 27.1.1923 vedeného pod značkou Boh. A 1896/23 s označením „K přestupku neoprávněného užívání šlechtického titulu“ se přestupku nedopouští ten, kdo užije „atributy šlechtictví“ například v soukromém dopise. Je zde určitost adresáta a implicitní požadavek neveřejnosti soukromé korespondence. Otázkou však zůstává například užití erbu se šlechtickými prvky na vizitce. Vizitek občas užíváme namísto „průkazu totožnosti“ a předkládáme je lidem, kteří nám nejsou vždy plně známi. Ač má v sobě vizitka jistý rys soukromý, domnívám se, že v souladu se zákonem 61/1918 Sb. by právě zde nemělo být ani naznačeno zákonem zrušené šlechtictví, neboť vizitce chybí implicitní požadavek na soukromost a nesdělování další osobě, jak tomu může být v případě korespondence.

JMÉNO A ZÁKON

Dotkneme se ještě otázky jména a příjmení, zvláště nás může zaujmout zákon 301/2001 Sb. „Zákon o matřích, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů“.

Jak již bylo dříve poznamenáno, v západních zemích není neobvyklé, že mezi jméno a příjmení je vložena vsuvka vyjadřující historický původ příjmení. Zákon 61/1918 Sbírky však hovoří jasně: „Bývalí šlechtici nesmějí užívatí svého rodného jména s přídomkem nebo dodatkem vyznačujícím šlechtictví“. Přídomek, neboli predikát (nebo též příznak čili přídavek ke jménu) označoval (místní) původ šlechtice, později byl jen znakem šlechtictví⁴⁰. Dodnes se můžeme setkat při sledování zahraničního vysílání s nejedním jménem mající přídomek – z pochopitelných důvodů se často objevuje například Otto von Habsburg. „Von“ je součástí jeho jména, v Rakousku bylo šlechtictví sice zrušeno, ovšem tak, že zmizely pouze tituly a samé jádro jména nebylo zasaženo. V Německu nebylo šlechtictví zrušeno vůbec.

Jsme však země neizolovaná, a paradoxně nebylo pamatováno právě na jména, jejichž součástí jsou i tituly. § 18 zákona 301/2000 stanovuje, že: „(2) Zapsána mohou být dvě jména, která nesmí být stejná; dítěti, které není občanem a jehož rodiče nemají státní občanství České republiky, lze zapsat více jmen.“

Praktický příklad: Bohužel již zemřel Ladislav Lobkowicz⁴¹ – jeho ženou byla Therese Comtesse Cornet d'Elzius du Chenoy. Pokud by zde manžel přijal podle § 70, odstavec 1 písmeno b) zákona 301/2001 Sb. příjmení snoubenky, musel by se vzdát svého jména nebo dle písmene c) by byl oprávněn užít příjmení Lobkowicz-Cornet d'Elzius du Chenoy – ale je tomu tak skutečně? Samozřejmě by se musel vzdát šlechtického predikátu svého, i své manželky – resp. by se dostal do neřešitelné situace: Musel by zavrhnout nejen predikát, ale i titul, který zde patří přímo ke jménu. Stal by se tak občanem s příjmením Lobkowicz-Cornet-Elzius-Chenoy, což by již vůbec nevystihovalo původní smysl v zahraničí uznávaného a ctěného příjmení. A toto příjmení by bylo příjmením společným⁴².

Spojit české příjmení a predikát ve dvojitě příjmení – to již zamítl Nejvyšší správní soud 5.6.1929 judikátem Boh. A 8003/29 pod názvem „Šlechtický přídomek. Míra přezkumu zákonů správním soudem“. Jak je však známo, judikatura u nás není závazným pramenem práva, je tedy otázkou, zda do budoucna by skutečně nebylo vhodné (pakliže predikáty zůstanou stále zakázány) povolit zdvojené příjmení i pro české občany, v České republice narozené, kteří by se na základě ověřených dokumentů chtěli přihlásit k rodové tradici⁴³.

Tato otázka je spojena i s přípustným počtem státních občanství (v ČR pravidelně jen jedno, ovšem se značnými výjimkami)⁴⁴.

JMÉNA A ÚSTAVNÍ ROVINA

Poslední oblast zkoumání se týká ústavní roviny našeho právního řádu, kde není pochyb, že veškeré právní normy by měly být s ústavním pořádkem České republiky v souladu. Právo na jméno je nepochybně neporušitelné přirozené lidské právo, které je obecně zaručeno již v preambuli Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sbírky, dále jen „Listina“).

Článek 10 Listiny se zabývá ochranou osobnosti

a mj. uvádí: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno“⁴⁵. Je však toto v souladu, když občan nesmí užít v naší zemi ani historicky jeho rodu uděleného titulu, ani predikátu jako součást jména a cizozemský občan sňatkem s naším občanem pozbývá jakákoliv tato a podobná práva v jeho vlasti uznávaná? Ptejme se teoretickoprávně, ba až filozoficky – Je to spravedlivé?!

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech⁴⁶ – článek 24: „1. Každé dítě má bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, národnostního nebo sociálního původu, majetku nebo rodu právo na takovou ochranu, které mu přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilce, ze strany jeho rodiny, společnosti a státu. 2. Každé dítě je zaregistrováno okamžitě po narození a dostane jméno.“⁴⁷

S ohledem na státy Evropské unie a další vyspělé státy shledávám značné rozpory v naší a „západní“ právní úpravě. Zda bude potřeba tento rozpor řešit (resp. v jakém časovém horizontu) si nedovolují odhadovat, nicméně v oblasti úpravy jmen a příjmení se zjevně nerozcházíme pouze s Evropskou unií, nýbrž i s ústavními zásadami, které jsme si v našem právním řádu vytkli jako nejvyšší principy hodné ochrany. Nehledě na první z principů spravedlnosti – dát každému, co jeho jest!

PRÁVO NEBO EMOCE?

Přijetí zákona 61/1918 Sb. bylo logickým vyvrcholením dobové koncepce politiky a nového státoprávního uspořádání. Některé názory však byly již od prvo počátku poněkud extremistické, což je patrné z mnoha dokumentů, kdy snad není pádnějšího než prudká apologetika odebrání majetku rodině Hohenbergů⁴⁸. Jednalo se o znárodnění panství Konopiště a Chlum. Na straně Hohenbergů stál např. i prof. Pekař, zatímco tribunem ospravedlňujícím tento právní akt se stal především Jan Herben.

⁴¹ Zesnul roku 1985, ale od roku 1958 měl právo užívat belgický titul „Prince de Lobkowicz“, Almanach českých šlechtických rodů, 3. vyd., Praha 2000, str. 240.

⁴² Po uvedení rozboru není divu, že většina svateb aristokratických rodů původem z Čech se odehrává v cizině.

⁴³ Poprvé se to zdařilo rodině Mornstein-Zierotín v březnu roku 2004, kdy původní příjmení Karla Mornsteina (syna poslední nositelky příjmení Zierotínů, provdané za rytíře Mornsteina) bylo zdvojeno na Mornstein-Zierotín, přičemž v odůvodnění se přímo uvádí, že tato výjimka je udělena s ohledem na historické zásluhy rodu Zierotínů a jméno nesmí zaniknout.

⁴⁴ Schwarzenbergové například dostávají již po několika století automaticky švýcarské občanství při narození, ať se již tato šťastná událost zrození nového života odehraje kdekoliv. Tady Karel Schwarzenberg (dle Almanachu českých šlechtických rodů z roku 2001 – Karel Jan Nepomuk, 12. kníže a vévoda krumlovský (od roku 1979), hrabě ze Sulzu, okněžněný lantkrabě z Kleggau etc.) je v České republice „Karel Schwarzenberg“, přejede-li však státní hranice, mění se v „Karla von Schwarzenberg“.

⁴⁵ FLEGL, V.: Ústavní a mezinárodní ochrana lidských práv, 1. vyd., Praha 1997, str. 55.

⁴⁶ Vyhlášen na území dnešní ČR ve sbírce zákonů pod číslem 120/1976 Sb.

⁴⁷ FLEGL, V.: Ústavní a mezinárodní ochrana lidských práv, 1. vyd., Praha 1997, str. 166.

⁴⁸ – děti arcivévodky Františka Ferdinanda d'Este zavražděného roku 1914 v Sarajevu a jeho manželky Žofie hraběnky (rozené) Chotkové – tento sňatek byl prohlášen za morganatický, tedy nerovný a Ferdinand d'Este se výměnou za císařův souhlas musel vzdát již roku 1900 jakýchkoliv nároků na císařský trůn pro své děti, které – jelikož nebyly ani Chotkové, nýbrž ani Habsburkové – poté byly prohlášeny za „vévodky z Hohenbergu“.

Herben ve své knize „Nové učení o české šlechtě“ nepopírá samu šlechtu, popírá však její „českost a právé zanicení pro věc vlasteneckou“. Emoce tehdy převládaly, což je zjevné už z pouhého Herbenova výčtu „charakterových vad“ tehdy již 10 let mrtvého arcivévodě Ferdinanda d'Este, kde neopomněl Herben ani fakt, že arcivévoda si „např. rád dával přehrávat blbý kuplet Servus Březina“⁴⁹. Nejsm si jist, do jaké míry má tato informace vliv na právní zabavení majetku rodiny Hohenbergů...

I dnes se můžeme ptát, zda je naše myšlení a nazírání na „potomky šlechty“ spíše věci práva či emoci. Domnívám se, že vstupem do EU jako rovnocenní partneři západních států se bychom již měli některých předsudků zbavit...

ZÁVĚR

V odpověď na otázky položené v úvodu dodávám, že potomkové šlechty nikdy nevymizeli mávnutím „právního proutku“. Ty, které bychom mohli řadit do „vyšší šlechty“, komunistický režim je v drtivé většině vyhnal za hranice své vlasti, do které se dnes vracejí. Jsou tedy proto, že nikdy nezanikli. Jejich cíl není o nic menší, ale ani větší, než žít v důstojném právním pořádku rovnocenném chápání osobní svobody a lidských práv v západní Evropě, dodržovat zvyky svých předků, ctít je a předávat jako vysoké morální hodnoty svým potomkům – bez zákonného omezení.

Reakce právního pořádku na stávající stav je laxní. Bylo výše předloženo více než dostatek příkladů, z nichž lze vytvořit ucelený obraz absolutní obsoletnosti zákona 61/1918 Sbírky. Obsoletnost ovšem neznamená neplatnost. Byly předloženy důkazy dokládající tichý souhlas s existencí institutu šlechtictví nejvyššími orgány moci výkonné a zákonodárné v ČR. Zákon 61/1918 Sb. dle výše uvedeného je i rozporuplný v otázce souladu s ústavním pořádkem. Svoji faktickou existencí tak staví do protiprávního postavení úkony některých zájmových sdružení, cíle rozličných občanských sdružení a mezinárodních nevládních organizací, jakož i rozhodnutí státních orgánů. Pakliže ruku v ruce se vstupem do EU „zametáme právní smetí“, možná by bylo dobré se podívat i na zákon 61/1918. Budiž tedy tato práce příspěvkem či podnětem k debatě o zrušení tohoto zákona.

POUŽITÁ LITERATURA

- BUBEN, M.: Encyklopedie heraldiky, 2. vyd., Praha 1997.
- FIALA, M. ET AL.: Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy, 1. vyd., Praha 1997.
- FLEGL, V.: Ústavní a mezinárodní ochrana lidských práv, 1. vyd., Praha 1997.
- HERBEN, J.: Nové učení o české šlechtě, 1. vyd., Praha 1924.
- KADLECOVÁ, M. ET AL.: Dokumenty z dějin státu a práva na území ČSSR do r. 1938, vyd. 1., Brno 1983.
- KLOKOČKA, V. ET AL.: Ústavy států Evropské unie, 1. vyd., Praha 1997.
- KRÁL, A.: Der Adel Böhmens, Mährens und Schlesiens, Praha 1904.
- KROFTA, K.: Stará ústava česká a uherská, 1. vyd., Praha 1931.
- Malý, K. et al.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 1. vyd., Praha 1997.
- MAŠEK, P.: Modrá krev: minulost a přítomnost šlechtických rodů v českých zemích, 1. vyd., Praha 1992.
- NEUBECKER, O.: Grosses Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz, 2. vyd., Augsburg 1992.
- OTTA, J. et al.: Ottův slovník naučný, 1. vyd. Praha 1888–1909, 27 sv.
- POTŮČEK, P. et al.: Erbovník 1993–1997 (Zemské heraldické desky, svazek I), účelová publikace ZSRU se sídlem v Praze (nyní zámek Svijany), 1. vyd., Praha 2000.
- POUZAR, V. et al.: Almanach českých šlechtických rodů, 3. vyd., Praha 2000.
- PRAŽÁK, J.: Rakouské právo ústavní, 2. vyd., Praha 1901.
- SKŘIVÁNEK, F.: Rytířské řády, In: Heraldika a genealogie, roč. 34, 2001, č. 3, s. 262–263
- VEČEŘA, M.: Spravedlnost v právu, 1. vyd., Brno 1997.
- VOLBORTH, C. A.: Heraldika – úvod do světa erbů, 2. vyd., Stuttgart – Zürich 1989–1992

⁴⁹ HERBEN, J.: Nové učení o české šlechtě, 1. vyd., Praha 1924, str. 11.